

www.dintora.org

הרב נתן חי

כתובת קעקע

(מכות כא ע”א)

שאלות אקטואליות

- א. רקע רפואי
 - ב. מקור האיסור וטעמיו
 - ג. גדרי איסור כתיבה וחקיקת קעקוע
 - ד. דוגמאות הלכתיות
1. חותמות מעין קעקוע לילדים (טעטוע)
 2. האם ב”חינה” לפני חתונה יש חשש איסור קעקוע?
 3. איפור קבוע בדרך של קעקוע
 4. כתובת קעקע על גוי
 - ה. דיני מי שיש עליו כתובת קעקע
1. האם יש חובה להסיר כתובת קעקע?
 2. מי שקעקע ציור מגונה על זרועו, חוזר בתשובה ורוצה להניח תפילין ע”ג הציור
 3. קעקעה על גופה פסוק ובו שם השם ואח”כ חזרה בתשובה

שאלות אקטואליות

- א. האם מותר לילדים להדביק על גופם מדבקות עם ציורים הנמחקים לאחר מספר ימים? (טעטוע)
- ב. מריחת ”חינה” לפני חתונה, אם יש בה חשש איסור קעקוע?
- ג. האם מותר להתאפר באמצעות דיקור במחט והזרקת חומר איפור הנשאר מספר שנים.
- ד. מקעקע מקצועי, אם רשאי לקעקע לגויים, כדי להתפרנס?
- ה. חוזר בתשובה, אם חייב להסיר כתובת קעקע שעשה בעבר על גופו?
- ו. אדם קעקע ציור מגונה בזרועו וכעת חוזר בתשובה, כיצד יניח תפילין ע”ג הציור?

כתובת קעקע – הרב נתן חי

www.dintora.org

ז. אשה קעקעה על גופה פסוק ובו שם ה'. כעת היא חזרה בתשובה, מה תעשה?

מעוצב:תבליטים ומספור

א.א. רקע רפואי¹

כתובת קעקע, שרטוט הנעשה בעזרת דיו או בחומרי צבע אחרים המוכנסים באופן קבוע מתחת לעור לקישוט או סימון. השם הטכני לקעקוע הוא “השתלת מיקרו־פיגמנט”.

תהליך עשיית הקעקוע

שכבת העור העליונה (האפידרמיס) בנויה מחמש שכבות של תאים המונחות זו על גבי זו. ארבע השכבות העליונות דוחפות זו את זו ומתחלפות בפרק זמן הנע בין 20 ל - 25 יום. אילו הונח הצבע על ארבע השכבות העליונות של האפידרמיס הוא היה מתחסל גם כן באותו פרק זמן, לפיכך מחדירים את הצבע מתחת לאותן שכבות, לתוך שכבת העור העמוק יותר (-דרמיס), בפעולה חודרנית כירורגית, המלווה בירידת כמות מועטה של דם.

בעבר היה נהוג בכמה תרבויות שבטיות, ליצור כתובות קעקע על ידי ביצוע חתכים בעור ושפשוף הפצע בדיו, אפר או חומרים אחרים, בתרבויות אחרות ייצרו סימני קעקע באמצעות דקירות קלות בעצם חיה מושחות טבולה בדיו, שיטת קעקוע אחרת היא השחלת חוט צבעוני מתחת לשכבת העור העליונה, כבמעשה הרקמה.

הדרך המודרנית ליצירת כתובות קעקע היא בעזרת מכשיר הקרוי “אקדח קעקועים”. תחילה מציירים את הדגם על העור, ואחר כך משתמשים במכשיר שיש בו בין חמש לשבע מחטים בעזרתן מוחדר הצבע לתוך השכבה השנייה של העור (דרמיס) בעומק שבין 0.4 מ”מ ל-1.5 מ”מ.

האזורים המקובלים לבצוע קעקוע הם הכתפיים והגב, אם כי נוהגים לקעקע גם באזורים אחרים, כגון הרגליים והבטן. האזור הכואב ביותר לבצוע קעקוע הוא מתחת לבית השחי ומעל המותן. האזור הקל ביותר מבחינת רגישות היא הכתף.

¹ מתוך אינצ’ בריטניקה, ויקיפדיה, ועוד.

www.dintora.org

אסירים בבתי כלא נוהגים לקעקע עצמם כסימן של שותפות באחת מכנופיות הכלא, שם כדי לקעקע מאלתרים האסירים מכוונות המנצלות מנוע של ”זוקמן” ודיו רגילה, אך ידועים מקרים בהם נעשה שימוש בבתי הכלא במשחת נעליים כתחליף לדיו. שיטה זו כואבת יותר ומסוכנת יותר, אך האסירים מתייחסים לכך כאי-נוחות נסבלת וכדרך להצגת כושר סיבולת.

כתובות קעקע מצויות גם אצל מלחים, כורים, סוורים ועובדי עבודות אחרות שבהן מרבה האדם לחשוף את גופו, כמו כן נפוצות כתובות קעקע בקרב שבטים באפריקה, ניו זילנד והמזרח הרחוק. בשנים האחרונות פשטה אופנה בקרב בני הנוער במערב לקעקע את גופם.

הטיפול שאחרי בצוע כתובת הקעקע

לאחר הקעקוע נוצר בעצם פצע שיש לטפל בו בהתאם, הזמן הנדרש להחלמת העור משתנה בהתאם לגודל כתובת הקעקע ותהליך הריפוי של הגוף, אך אם האזור נשמר נקי (והאדם נמנע מלהתגרד) תהליך הריפוי נמשך מספר שבועות, ואז יש להימנע מחשיפה לשמש, משחייה בים או בבריכה או חשיפה כלשהי לגורמים מזהמים אחרים.

הסרת קעקוע

רוב המקצועים אינם יודעים דבר על נושא הסרת הקעקוע, משום שבמרבית המקרים הם אינם מקדישים לכך מחשבה. הסרת קעקוע מסובכת הרבה יותר מעשייתו. בממוצע רק ב-20% מהמקרים ניתן להסיר את הקעקוע לחלוטין, כך שלא יישארו סימנים לקעקוע. ב-80% מהמקרים נותר סימן או צלקת. לכן, המלצת הרופאים היא לא לנסות להסיר את הקעקוע. עלות ההסרה היא בדרך כלל פי ארבעה מעלות הקעקוע, גם התהליך ארוך וכואב, ובדרך כלל נדרשים בין 4 ל-10 טיפולים בהפרש של חודש עד חודשיים בין הטיפולים. פעמים רבות בסוף הטיפולים נותרים קעקועים שנעשו בשכבות העמוקות של העור או שנעשו בצבעים שאינם מקצועיים שלא ניתן להסירם כלל, ויש קעקועים שהסרתם מותירה צלקת בהירה בולטת על פני העור.

www.dintora.org

השיטות המקובלות להסרת קעקועים

1. ניתוח כירורגי הנעשה בהרדמה מקומית שבה כורתים את הקעקוע ותופרים את שולי העור. שיטה זו מותירה תמיד צלקת ולכן טובה למקומות מוצנעים ולקעקועים קטנים. כשמדובר בקעקוע גדול, יתכן שיהיה צורך בהשתלת עור או בכריתה הדרגתית, מה שעשוי להשאיר צלקת גדולה או הבדלים בעור. אם מדובר בקעקוע לא הומוגני, קיים לעיתים צורך לערוך כריתה לעומק ואז עלול להיווצר שקע בעור.

2. שיוף העור באמצעות מכשיר בעל ראש יהלום. בתהליך מוסרות לאט לאט שכבות העור המכילות את הקעקוע. תהליך זה חושף את העור לרגישות לשמש וגורם לגוון בהיר באזור המשויף השונה מגון העור כולו.

3. שימוש במכשירי לייזר. קרני הלייזר נבלעות בתוך הפיגמנטים שבעור, מעלים את הטמפרטורה שלהם וגורמים לכוויה שהורסת את הרקמה המכילה את הצבע. הדלקת שבאה בעקבות תהליך זה מסלקת את התאים הפגומים המכילים את הצבע. מכיוון שקרן הלייזר היא באורך גל מסוים, נדרשות קרניים באורכי גל שונים על מנת להסיר את הצבעים השונים. צבעים מסוימים כגון אדום, ירוק, צהוב ותכלת קשים להסרה באמצעות לייזר. חשיפת העור שעבר טיפול בלייזר לשמש עלולה ליצור אזור בהיר או כהה יותר משאר העור. תהליך ההסרה בלייזר כואב פחות מביצוע הקעקוע עצמו, אך התנפחות העור וקילופו, שהם תוצאה של הטיפול, יכולים להיות כואבים למדי.

הדבקות במחלות

הבעיה הרפואית החמורה ביותר הנובעת מתהליך הקעקוע היא הדבקות במחלות נגיפיות בשל מעבר דם נגוע מאדם לאדם.

תופעה זו עלולה לקרות בשל שימוש חוזר במחטים או בבקבוקוני צבע שלא עברו עיקור. המחלות המסוכנות ביותר היכולות לעבור בדרך זו הן איידס וצהבת נגיפית C (הפטיטיס C). וכן הדבקה בחיידק הסטפילוקוקוס (*Staphylococcus aureus*) העלול לגרום נזק ללב.

www.dintora.org

תופעות אלרגיות

תגובות אלרגיות לצבעי כתובות הקעקע הן נדירות, אך קיימות. אנשים רגישים או אלרגיים למתכות מסוימות עלולים להגיב לצבעים שהוחדרו לעור בחריפות הגורמת נזק לשכבת האפידרמיס.

מי פונה להסיר קעקוע?

אסירים לשעבר, חוזרים בתשובה, בני-נוער שבגרו, אתיופים, בעיקר מהפלשמורה שבצעירותם חרטו על פניהם צלבים. יש רבים שבאים לפני חתונה, ויש כאלה שבאים באותו יום שעשו את הקעקוע, עם הוריהם שמאלצים אותם לבא למרפאה, על מנת להוריד את הקעקוע.

ב. מקור האיסור וטעמיו

בתורה נאמר (ויקרא יט, כח):

וְשָׂרֵט לְנֶפֶשׁ לֹא תִתְּנוּ בְּבָשָׂרְכֶם וּכְתַבְתָּ קַעֲקַע לֹא תִתְּנוּ בְּכֶם אֲנִי ה'.

התורה איננה מנמקת את טעם האיסור. פוסקים ופרשנים הטעימו את האיסור, ונציין מדברי שנים.

הרמב”ם (בהל’ עבודה זרה יב, יא) מנמק את האיסור בטיעון שזה מנהג גוים. הגויים היו מקעקעים על גופם כדי לציין את נאמנותם לאליליהם:

כתובת קעקע האמורה בתורה, הוא שישרוט על בשרו וימלא מקום השריטה כוחל או דיו או שאר צבעונין הרושמיין; וזה היה מנהג הגויים שרושמיין עצמן לעבודה זרה שלהן, כלומר שהוא עבד מכור לה ומורשם לעבודתה. ומעת שירשום באחד מדברים הרושמים אחר שישרוט, באי זה מקום מן הגוף, בין איש בין אישה - לוקה.

הרב בן ציון מאיר חי עוזיאל, (שו”ת משפטי עוזיאל כרך ב - יו”ד סימן כב) כותב שלפי הרמב”ם כתובת קעקע היא מכלל הדברים שהם פולחן עכו”ם ממש, וזה לא הותר

www.dintora.org

אפילו כשיש טעם בדבר. ועל כן גם אם עושה זאת לשם כבוד או נוי או שעושה זאת להנאתו, הדבר אסור.

הרב עובדיה ספורנו (ויקרא שם) מסביר:

ובהיות מדרכי יראת האל וכבודו שלא נחלל גופות עמו אשר קידש לעובדו... וכן בכתובת קעקע לתת אות בבשרנו מלבד אות הברית.

החותם בבשרו של אדם יהודי הוא החותם האלוקי בברית המילה. כל חותם אחר בבשר נאסר.

ג. גדר איסור כתיבה וחיקת קעקוע

בגמ' במכות כא ע”א נאמר:

הכותב כתובת קעקע, כתב ולא קעקע, קעקע ולא כתב - אינו חייב עד שיכתוב ויקעקע בידו ובכחול ובכל דבר שהוא רושם; ר”ש בן יהודה משום ר’ שמעון אומר: אינו חייב עד שיכתוב שם את השם, שנאמר: ”וכתובת קעקע לא תתנו בכס אני ה’” (ויקרא יט, כח).

גמ’. אמר ליה רב אחא בריה דרבא לרב אשי: עד דיכתוב אני ה’ ממש? אמר ליה: לא, כדנתי בר קפרא: אינו חייב עד שיכתוב שם עבודת כוכבים, שנאמר: וכתובת קעקע לא תתנו בכס אני ה’, אני ה’ - ולא אחר. אמר רב מלכיא אמר רב אדא בר אהבה: אסור לו לאדם שיתן אפר מקלה על גבי מכתו, מפני שנראית ככתובת קעקע... רב ביבי בר אביי קפיד אפי’ אריבדא דכוסילתא. רב אשי אמר: כל מקום שיש שם מכה - מכתו מוכיח עליו.

רב אשי מבאר שכוונת רבי שמעון היא שאינו חייב עד שיכתוב שם עבודת כוכבים,, וכתב הריב”ן (בד”ה כתובת), וכן רבנו פרץ, שלפי ר’ שמעון כל כתובת קעקע אסורה ורק חיוב המלקות מותנה בכתיבת עבודה זרה.

www.dintora.org

להלכה, כתב הריטב”א (כאן) שהלכה כתנא קמא משום שהלכה כרבים נגד היחיד, ועוד שכל הדיון בסוגיא בדין אפר מקלה על מכתו מתפרש רק לדעת רבנן, ומכאן שהלכה כמותם.²

לפי הריטב”א באופן עקרוני אין זה משנה אם השריטה קדמה לכתיבה או להיפך. הפוסקים נחלקו אם חייב רק על כתיבת שתי אותיות כמו באיסור שבת (ר”י מלוניל), או גם על אות אחת (ספר החינוך מצוה רנג), וצורות שונות (מנחת חינוך שם). הרב יונה לאנסדופר, שו”ת מעיל צדקה (ס’ לא) כותב כדעת ספר החינוך, ולפיו אין לדמות בין כתיבת קעקוע למלאכת שבת. איסורי שבת נלמדים ממלאכת המשכן שהיו רושמים שתי אותיות כדי לחבר את הקרשים זה לזה, אבל כתובת קעקע שאסרה תורה משום שהוא מנהג הגויים חייבים בו אף על אות אחת. באשר לקעקוע צורות, מלשון הרמב”ם שכתב: ”וימלא מקום השריטה כחול או דיו או שאר צבעונין הרושמים” נראה שאין צורך בכתובת באותיות כדי להתחייב. (מנחת חינוך מצוה רנג).

ד. דוגמאות הלכתיות

1. חותמות מעין קעקוע לילדים (טעטוע)

המדובר במדבקות שילדים מניחים על זרועם ויוצרים ציור כעין קעקוע הנמחק רק לאחר מספר ימים, ונראה שהדבר מותר מאחר ואינו נעשה דרך שריטה, ועוד שאפשר למחוק כתובות אלה ע”י שפשוף במים וסבון.

כמו כן לגבי משך הקיום של כתובת הקעקוע האסורה נקבע שהוא ”נראה וניכר שם זמנים רבים” (ר”י מלוניל) או כלשון הריב”ן בסוגיה: ”ונראה בו כל הימים” ולפי זה כתובת שמחזיקה מעמד רק מספר ימים תהיה מותרת.

מותר לכתוב על גב היד מספר טלפון וכיו”ב, וכן מותר לילדים לעשות על בשרם חותמת מעין קעקוע. כי זהו כתב שאינו מתקיים, הכותב איננו שורט כלל ואין בזה

² וכן פסקו הרמב”ם (הל’ עבודה זרב יב, יא); ספר יראים (סימן שלח); הסמ”ג (לאוין סא); טור (יו”ד קפ); רבינו ירוחם (נתיב יז, חלק ה)

www.dintora.org

איסור כתובת קעקע (הרב שמואל הלך וואזנר, שו”ת שבט הלוי חלק ג סי’ קיא ס”ק א; הרב שלמה זלמן אויערבך, נשמת אברהם, חלק ה יו”ד סי’ קפ ס”ק א)

2. האם ב”חינה” לפני חתונה יש חשש איסור קעקוע?

בקהילות עדות המזרח נהוג שבאחד הלילות בשבוע שלפני החתונה עורכים טקס שמחה המכונה ליל החינה שבמהלכו צובעים את ידיה של הכלה בכופר אדמדם המיוצר מצמח החינא, כסגולה וסימן טוב. יש שעושים כן גם לחתן, ויש שעושים כן גם לקרובי המשפחה, ואף לכל המשתתפים.

הצביעה ב”חינה” יוצרת למעשה כתובת קעקע זמנית. מרכיבי הצבע הם אבקת עלי צמח החינה (*Inermis Lawsonia*) מעורבת בנוזל כהה כדוגמת קפה, תה, או מיץ לימון על מנת לגרום לצבע להשתחרר וכן סוכר. התערובת יוצרת משחה שאותה מורחים על העור. צבע כתובת הקעקע כשהוא טרי הוא בגון חום-אדמדם. כתובת כזו יכולה להחזיק על העור עד שבועיים לכל היותר, ואז הצבע הופך בהדרגה לכתום ונמוג.

אכן כפי שהעלנו לעיל לגבי חותמות מעין קעקוע שעושים הילדים מכיון שהצביעה מחזיקה זמן קצר יחסית וכן מכיון שאינה נעשית בדרך שריטה לכן היא מותרת.

אמנם מנהג ליל החינה נהוג גם אצל הנכרים בארצות המזרח אך אין מקום לאסרו משום חוקות הגויים, כי מה שנאסר משום חוקות הגויים הוא מנהג שהגויים עושים משום דרכי ע”ז או כחוק שאין לו טעם נגלה ברור, (מהרי”ק שורש פח ושו”ע יו”ד קעח,א) וכאן שהטעם הוא להרחקת מוסיקין וכסגולה וסימן טוב לכן אין בו משום חוקות הגויים. (שו”ת במראה הבזק ח”ה תשובה עז)

3. איפור קבוע בדרך של קעקוע

איפור קבוע הוא סוג של קעקוע זמני, המחזיק 3 עד 5 שנים. האיפור הקבוע נועד לחקות גבות, קו תוחם שפתיים, שפתון, צלליות מתיחת קו מעל העפעפים לנשים (Eyeliners) ואפילו נקודות חן. ההבדלים בין איפור קבוע לכתובת קעקע הם עומק החדרת המחט וסוג הצבעים. איפור קבוע יעשה רק על ידי צבעים אורגניים ויוחדר מעל לשכבת הדרמיס.

www.dintora.org

נראה שהדבר אסור, כפי שהוכחנו לעיל שכל שהקעקוע נשאר לאורך זמן הרי הוא בכלל האיסור, וכן כתב הנימוקי יוסף בסוגייתנו (מכות דף ** בדפי הרי"ף) "אחר שקרע עורו הניח דיו באותה שריטה וניכר שם זמן גדול" משמע מדבריו שאפילו אינו עשוי לעולם אלא לזמן מרובה לוקה גם אם אין כותבים אותיות הדבר אסור, וכך פסק וכן בשו"ע (יו"ד קפ,א).

ראה: הרב ברוך שרגא, ***", תחומין, יח (תשנ"ח), עמ' 110

אמנם במקרים מיוחדים של ניתוחים פלסטיים וכדי שאשה לא תראה משונה וגם לשפר את התמודדותה הנפשית במצבים מיוחדים התירו זאת מרבני זמננו משום כבוד הבריות וכן סמכו על ה"מעיל צדקה" סימן לא (הובא גם בפת"ש יו"ד קפ סק"א) שאין אפילו איסור דרבנן אם כתובת הקעקע אינה באותיות אלא בצורות בלבד, כמו כן יש מהם שכתבו שעדיף לעשות זאת ע"י גוי, ובהרדמה מלאה של האישה, שאז אין היא מסייעת כלל (הרב עזרא בצרי, "קעקוע במקום גבות העיניים" תחומין י עמ' 282 ואילך וכן הרב ד"ר הלפרין במאמר "כתובת קעקע" במאגרי מידע לרפואה אתיקה והלכה ע"ש עו"ד חיים קהן באינטרנט וציין שכן השיב לו הגר"י זילברשטיין בשם הגר"ש אלישיב).

4. כתובת קעקע על גוי

מי שעסק בכתובת קעקע וחזר בתשובה, נראה שיכול לכתוב כתובת קעקע לגויים, בהסתמך על שו"ת נודע ביהודה מהדורה תנינא - אה"ע סימן קלה

כתיב וכתובת קעקע לא תתנו בכם--בישראל הזהיר, אבל מותר אפי' לישראל לקעקע בבשר הכותי כשם שמותר להקיף פאת כותי.

www.dintora.org

ה. דיני מי שיש עליו כתובת קעקע

1. האם יש חובה להסיר כתובת קעקע?

מהדין אין חיוב להסיר כתובת קעקע כי האיסור הוא בעצם מעשה הקעקוע ובהסכמה שיבצעו זאת בגופו, אך אין איסור על היות הקעקוע עליו בין אם נעשה באיסור ובין אם נעשה בהיתר בזמן גיורתו. (שו”ע יו”ד קפב, ש”ך סק”ד)

אמנם אם הקעקוע עשוי בצורה של עבודה זרה יש לכסותו כשנכנס לביהכ”נ ובזמן התפילה, דמחזי כצלם בהיכל, ולכן אם אפשר, ראוי להסירו אך לא מן הדין אלא כמידת חסידות. (שו”ת במראה הבזק ח”ה סימן עח)

אם האדם רוצה להסירו מכיון שהוא מתבייש אחר ששב בתשובה עדיף להסירו ע”י טיפול בלייזר שבו צורבים את השכבה נושאת הצבע. ומכיון שבטיפול זה שהוא אמנם יקר יחסית, לא עושים ניתוח ולא חובלים בגוף האדם מותר לעשותו לכתחילה.

בעדיפות שניה יכול להסירו גם בניתוח פלסטי ואף על פי שנוגע באיסור חבלה בגופו (שו”ע יו”ד רלו, ב) הרי התירו ניתוח פלסטי מכיון שאינו דרך השחתה ונציון וגם מכיון ש”גדול כבוד הבריות שדוחה את לא תעשה שבתורה” (אגרו”ם חו”מ ב, סו יבי”א ח’ חו”מ סי’ יב שו”ת ”במראה הבזק” ה, עח).

2. מי שקעקע ציור מגונה על זרועו, חזר בתשובה ורוצה להניח תפילין ע”ג הציור

שאלה זו נשאל בעל שו”ת מנחת יצחק (חלק ג סימן יא) בענין אחד ששימש כחייל, ובצבא שם לו כתובת קעקע ביד שמאל, במקום הנחת תפילין, וציור מגונה מקועקע שם, שא”א להסירו מבשרו, ועכשיו נעשה בעל תשובה, והתחיל להתפלל, ורוצה לדעת אם יכול להניח תפילין ביד שמאל, על אותו הציור, או שיניח ביד ימין.

והשיב הרב כי עדיף להסיר את הכתובת ע”י רופאים, אך אם הדבר בלתי אפשרי יעשה כסוי דק מעור על הציור שבזרועו, (כי אפילו אם התפילין יעלו על העור הרי מין במינו אינו חוצץ) וישאיר בעור כמין פתח כדי שיוכל להניח את התפילין על בשרו, ורק לאחר שיניח את הבית על בשרו וכל הציור מכוסה רק אז יברך ויהדק את רצועת התפילין.

www.dintora.org

בהקשר לתשובה זו מצאנו במדרש רמו לכך שעשיית קעקוע דווקא במקום הנחת התפילין חמורה יותר (אוצר המדרשים (אייזנשטיין) עמוד רמו ד”ה תנו רבנן עשרים):

אומות העולם מכעיסין אותו בבלורית שבראשיהם, וישראל מרצין אותו בתפילין שבראשיהם. או”ה מכעיסין אותו בכתובת (קעקע) שעל ידיהם וישראל מרצין אותו בתפילין שעל ידיהם. או”ה מכעיסין אותו בע”ז שלהן וכופרין בהקב”ה וישראל מרצין אותו בק”ש ומעידין בקב”ה שהוא יחיד בעולמו.

3. קעקעה על גופה פסוק ובו שם השם ואח”כ חזרה בתשובה

שאלה זו נשאל הרב בקשי דורון (תחומין כב “מחיקת השם בכתובת קעקע” -387-391) בעלת תשובה, שבצעירותה, בהשפעת אדם שהתחזה ל”מקובל” חקקה כתובת קעקע על קיבורת זרעה הימנית, ובה הפסוק מספר ויקרא “ושרט לנפש לא תתנו בבשרכם, וכתובת קעקע לא תתנו בכם אני ה’” וכתובת זו כללה את השם המפורש בן ארבע אותיות! עברו שנים רבות, וכיום הדבר מפריעה לה... רצונה להסיר את הכתובת באמצעות ניתוח לייזר, אבל כיון שמדובר בפסוק היא תודה אם מותר למחוק את הפסוק יחד עם השם שבו. היא מעלה את האפשרות שפיסת העור שעליה כתובת הקעקע תובא לגניזה או לקבורה, וכן שהניתוח לא יעשה בידי רופא יהודי.

בתשובתו קובע הרב כי מותר למחוק שם שנכתב לצורך חול וכל שכן שמצוה למחוק שם ה’ שנכתב באיסור ומה גם שעצם הכתיבה כאן היתה בכוונה לחלל שם שמים ודינה כדין ס”ת שכתבו מין שמצוה לשורפו על האזכרות שבו (שו”ע יו”ד רפא, א).

עוד הוסיף שם שמצוה זו של איבוד שם של האפיקורסים מצוה לעשותה דווקא ע”י ישראל ולא ע”י נכרי, כי אם גוי יעשה זאת הרי הוא סבור שהוא מוחק את שם ה’ והוא לא יראה בזה מצוה של מניעת חילול ה’, ולכן לכתחילה ישראל ימחוק את כתובת הקעקע ע”י לייזר ואין להזדקק לקילוף העור ע”י ניתוח ולקדירת השם בשלמותו.